

Ladislav Babić

Na etičkom brvnu

Prijatelj i ja pratimo „diskusije“ na jednom portalu (ustvari bi trebale biti komentari objavljenih članaka, ali uglavnom degeneriraju na uzajamno prepucavanje komentatora) koje se svode, po njegovim riječima, na:

„...prepirke na svjetonazorskoj razini, na razini moja boja je ljepša od tvoje, bog ne postoji. Ukoštac se hvata na razini detalja. Generalno se to svodi na dva jarca na brvnu.“

Cijeneći mišljenje prijatelja, s kojim sam uglavnom lijevo orijentirani istomišljenik, ne mogu se s ovim sasvim složiti. Svjetonazor postaje ishodište društvenih promjena, a praksa biva kriterij istinitosti. Potrebno je voditi računa o dinamici, što najčešće komentatorima izbjegne, jer sve mjere duljinom vlastitog života i egzistencijalnim interesima. Nacizam je drmao 12 godina, a socijalistička Jugoslavija je postojala svega 45 godina,... U pogledu društveno-ekonomskih sistema raspon promjena se mjeri stoljećima, što je period nedostupan shvaćanjima većine, zarobljene u sadašnju stvarnost vlastitih koristi. Upravo stoga je povijest i „magistra vitae“ samo za naizgled najtupavije pojedince, sposobne sagledati mijene u cjelini. Sve prolazi, a dok praksa ne kaže svoju riječ kriterij kojem treba vjerovati je etika. Što malo tko priznaje, jer ako zakon kaže da je legalno Židove gušiti plinom - što tu još ima etika tražiti? U tom smislu se ne radi o ravnopravnim "jarcima na brvnu", tim više što sve više ljudi širom svijeta to uviđa. Čini se da stvar baš i nije toliko banalna koliko "moja je boja ljepša od tvoje". Nije

jednako zastupati ideju društva s *uzajamnom snošljivošću* i *solidarnošću* njegovih članova, ili onu sa *socijaldarvinističkim individualizmom*. Naravno da se to ne može dokazati ljudima bez morala, ali dokazuju leševi posijani putevima povijesti. Što njima nije nikakav dokaz. Nažalost, takvu raspravu uglavnom rješava metak, bez ikakve moje pobude da ga lično ispaljujem. Ispaljuje ga povijest. Za *ratova*, za *revolucija*, za *"jasenovaca"*, za „*bleiburga*“,... Shvatljivo je da ljudi to ne žele vidjeti, vječno robujući nadi koju nikako ne nađu, jer ponovno zaprašte pucnjevi. Ništa pojedinci ne mogu zarad nesposobnosti gledanja većine dalje od ovog trenutka, a najdalje do kraja svojih života, za koje nikad nisu sigurni kako će skončati.

Od mnoštva ideja koje nas zapljuskuju o bilo čemu, tek neke imaju potencijalno održivu i primjenljivu vrijednost. Primjenljivu, kratkoročno u skladu s trenutačnim interesima pojedinaca (diktiranih dresurom vladajućih elita), a dugoročno – približavanju moralnim, „*božjim zakonima*“. Ne kaže zaludu *Kangrga*:

„...čovjek nije nešto naprosto dano ili na-rođeno (nitko se nije naprosto rodio čovjekom, jer to je bitna karakteristika životinje, kojoj je dostatno da se izlegne i da od mladunčeta izraste u svoju punu zrelost, i to u skladu sa svojom unaprijed danom i zadanom vrstom kao vlastitom prirodom, ona jeste ta priroda, i bitno ostaje njoj primjerena). Čovjeku to jednostavno – nije dano.“

Čovjekom se, dugoročno i općenito gledano, postaje – a naravno da kratkoročni i najveći prasci među nama neće pomisliti da nisu ljudi. Praktično gledano, sasvim zadovoljavajuće za kratkoću njihova bivstvovanja kroz eone ljudske povijesti, ali dugoročno sasvim pogrešno. Evolucijom se ne mijenja samo materija (oblik bića), već i njegov duh na koji se ljudi toliko pozivaju, ne shvaćajući ni što je on, niti njegove promjene.

Vratimo se na mnoštvu ideja koje zapljuskuju obale ljudskog duha. U znanosti objektivni, a to znači realno provjerljivi zaključci (makar stoljećima nakon njihova formuliranja), počivaju na logički doslijednim i sa stvarnošću kompatibilnim aksiomima. *Euklid* nije morao pretpostaviti da je najkraća udaljenost između dvije točke dužina, ali se to pokazalo u ljudskoj praksi (i izgradnji cijele doskorašnje civilizacije) najproduktivnijom pretpostavkom, sve dok je zadovoljavala praktične ljudske potrebe. Prostor je *euklidski*, *ravan*, i za njega vrijede aksiomi ovog matematičkog genija. Vrijedilo je to stoljećima, dok praksa nije prisilila ljude dublje sagledati stvarnost, tako da *opća teorija relativnosti* (a posebno *kvantna*

teorija) zadržavaju *euklidsku geometriju* tek kao poseban slučaj općenitijih načela. U jednom trenutku povijesti, diktiranom promjenom ljudskih iskustava a time i novih potreba, desio se „*kvantni skok*“ u shvaćanju, još uvijek nerazumljiv i neprihvatljiv većini ljudskog roda. Jer, tko je od nas letio svjetlosnim brzinama, ili imao iskustva sa „*kvantnom pjenom*“? Na sličan način razvojem *produkcioni*h odnosa, diktiranim razvojem *proizvodnih snaga*, mijenjali su se *društveno-ekonomski sustavi*, što je bivalo praćeno i razvojem moralnih načela – od *kaotičnih*, ili „*božjom voljom*“ inputiranih, do onih *humanističkih* koji čine osnovu suvremene *etike*. „*Kvantnim skokovima*“, simbolički kazano, mijenjali su se ekonomski sustavi u prihvatljivije svakodnevnoj ali i moralnoj praksi čovječanstva. Kao što obični član robovlasničkog društva nije, sem u fantazmima svoje iskonske ljudskosti, mogao predvidjeti sistem čovječniji od onoga u kojem je u trenucima dokolice maštario, tako i današnji prosjek teško zamišlja sustav humaniji prema svim pojedincima ljudskog roda. Oni žive kao robovi uvjerenja o „*najboljem od svijeta*“ u kojem prebivaju, to čvršćim lancima vezani za njega što su uspješnije eksploatacijom svoje braće stekli materijalna bogatstva, ili dobrovoljnom prilagodbom egzistencijalnoj niši, u koju nisu – mada to ne razumiju - vlastitom voljom smješteni.

A za dalekovidnog i moralnog stvora, etički aksiomi u društvenom području jednako su razumljivi kao oni *euklidski* za matematičare i fizičare. S jednakom pretpostavkom da će se (kad-tad) mijenjati, ali u još humanijem smjeru. Ne može takvim ljudima biti jednakovrijedna pretpostavka *socijaldarvinističkog*, kvazicivilizacijski ublaženog *predatorskog individualizma*, svojstvena suvremenom kapitalizmu u humanističkom smislu dovedenom do besmisla (što ne znači da u ekonomskom smislu nije napredovao; uostalom to mu i uvjereni marksisti priznaju). Kao što [govori Igor Lasić](#):

„...*treba razumjeti muku ekonomskih liberala koji su kroz 20. stoljeće decenijama iščekivali globalni trijumf privremeno suspregnutog kapitalizma te nesmetano otvaranje tržišta. Oni meću znak jednakosti između slobode tržišta i slobode društva i propovijedaju da tržište svima nudi ista polazišta i šanse. Na primjedbu da praksa brutalno iznevjerava tu projekciju, odgovaraju kako je to samo znak da tržište još nije posve oslobođeno, inače bi njegova nevidljiva ruka uredila sve društvene odnose na najbolji način. S principom kompetitivnosti u prednjem planu, dakako, ali slobodi se mora pogledati u oči – za slabiće tu ipak nema mjesta... Buniti se protiv ‘nasilja diktature tržišta’, k tome ‘nemilosrdnog’, a pristajati na sam kapitalizam koji jedino i može ustrajati na rastućoj tržišnoj dominaciji i eksploataciji slabijeg, jeftina je kontradikcija.*“

Svi koji drukčije shvaćaju trenutnu stvarnost, ekstrapolirajući je na vječnost, biološki su prolazni kao i oni suprotnog svjetonazora (kao i društveno-ekonomski sustavi), ali iza potonjih ostaje živjeti u praksi sve dominirajuća ideja humanih odnosa među ljudima, dok od prvih ostaju tek marginalije o protivljenjima takvim odnosima zbog egoističnih, socijalnom evolucijom neprevaziđenih stavova. Tko profit stavlja ispred humanizma, preporučuje batinu naspram ljudskosti. Ali batina ima dva kraja, zar ne?

Prisjećajući se stvarnih humanističkih predstavnika svoje vrste (*Krleža, Supek, Kangrga, Konstantinović, Kiš, Selimović,...*), tek prigodno evocirajući uspomenu na njih vlastite promocije radi kao njihovih epigona, ali bez praktičnog slijeđenja njihovih tragova, cjelina odmiče prema novom kvantnom skoku, krvlju obojenom. Krv, navodno, nije voda – ali samo kad je riječ o vlastitoj. Čovječanstvo je njome okupano, pa će (prilično sam uvjeren) ponovno plivati u njoj na putu ka pravednijem društvu. Uostalom, dragi moji, za „govor mržnje“ sudite svom „Spasitelju“ koji vam je obećao [Armagedon](#), a ne autoru ovog teksta.

27.08.2017.

PR

DIOGEN pro kultura

<http://www.diogenpro.com>